

Centerpartiet – samling efter den ideologiska stormen

Mikael Sundström & Malena Rosén Sundström

The Centre Party After the Ideological Storm

The Centre party weathered what amounted to an almost existential mid-term public opinion crisis, to end up outperforming its coalition partners in the 2014 general election. Although it too fell back, it shed a notable proportion of tactical support voters, and actually increased its share of genuine, first-preference, voters. The Centre party has revisited and refreshed its ideological foundation, which, after a stormy interval, appears to have knitted party factions closer together. This process, like the one leading up to the election of party leader Annie Lööf in 2011, was characterised by unprecedented transparency and deliberation opportunities, and we argue that this has favourably impacted the party-internal arena. In the parliamentary arena, the Centre Party has been overshadowed by the much larger government coalition partner, the Moderate Party. There is some evidence to suggest that a level of resurgence may be on the cards as the party has now switched roles to become a freer and relatively strong-voiced opposition party.

Inledning

Centerpartiet gjorde 2014 sitt tredje sämsta val i modern tid – en tiondels promille bättre än det näst sämsta år 2002. Under mandatperioden 2010–2014 kämpade partiet tidvis för att hålla sig över fyraprocentsspärren i opinionsmätningarna. Det har knappast motsvarat de högt ställda förhoppningarna på Annie Lööf när hon efterträdde Maud Olofsson 2011, men trots kräftgången tycks vare sig Lööfs ledarskap eller partiets ideologiska och praktisk-politiska inriktning vara internt ifrågasatt. Hur kan det förklaras?

I den här artikeln analyserar vi hur det gick för Centerpartiet i valen 2014, med huvudsakligt fokus på riksdagsvalet, samt söker förklaringar till resultatet. Det gör vi genom att analysera Centerpartiet i förhållande till följande tre arenor: den *partiinterna arenan*, *väljararenan* och den *parlamentariska arenan* (Sjöblom 1968). Mandatperioden 2010–2014 var händelserik för partiet, som fick en ny partiledare och därtill genomförde en omfattande och ibland dramatisk genomlysning av sina ideologiska rötter. Dessa två trådar som delvis är sammantvinnade kommer vi att ägna särskilda omsorger i arbetet. Vi analyserar också Centerpartiets position i partisystemet samt blickar framåt, genom en kort diskussion om partiets möjligheter och utmaningar under den innevarande mandatperioden.

Mikael Sundström och Malena Rosén Sundström är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

E-post: mikael.sundstrom@svet.lu.se; malena.rosen_sundstrom@svet.lu.se

Det empiriska material som ligger till grund för studien består till stor del av partimaterial, såsom valplattform, valmanifest och partiets egen eftervalsanalys, samt idéprogramförslaget från 2012 och det slutgiltiga idéprogrammet från 2013. Utöver detta används mediematerial samt intervjuer med några centrala företrädare för partiet.

Den partiinterna arenan

VAL AV NY PARTILEDARE

En händelse i partiet som kunde antas påverka inriktningen inför ”supervalåret” 2014 var valet av ny partiledare 2011. Efter att Maud Olofsson aviserat sin avgång utkristalliserades snabbt tre huvudsakliga kandidater till partiledarposten: Annie Lööf (då Johansson), Anna-Karin Hatt och Anders W. Jonsson. I media framställdes de tre ofta som representanter för ungefär samma ideologiska hemvist (t.ex. Bergström 2011). En närmare titt på vad de tre kandidaterna tidigare sagt och gjort ger snarast intryck av att de befann sig på olika positioner längs ett kontinuum mellan socialliberalism och en mer frihetlig liberalism (partiets företrädare värjer sig mot benämningen nyliberalism¹).

Annie Lööf hade tidigare, såväl på partistämman (2007) som i riksdagen (bl.a. oktober 2008) motionerat om platt skatt. Hon hade också förespråkade förändringar i arbetsrätt och kollektivavtal, där hon föredrog lokala avtal med fokus på den enskilde arbetstagaren (SVT 2011). Hennes (tidigare) åsikter inom dessa två sakfrågeområden är exempel på en mer frihetlig liberalism, och hon har också beskrivit sig själv som en ”frihetlig och borgerlig centerpartist”, ”kanske lite till höger om mittfåran i partiet” (ibid.). Anders W. Jonsson har, å andra sidan, beskrivit sig som ”socialliberal”, bl.a. i ett eget blogginlägg där han diskuterar olika former av liberalism (Jonsson 2011). Anna-Karin Hatt har också positionerat sig, och sin syn på Centerpartiet, som socialliberal (t.ex. Hatt 2011, intervju 2015). Under debatterna inför partiledarvalet tonades skillnaderna efter hand ned, främst genom att Annie Lööf distanserade sig från en del tidigare ståndpunkter, däribland förslagen om platt skatt (Nilsson 2011).

I processen för att utse en ny partiledare ser vi en första möjlig förklaring till att Annie Lööfs ledarskap, trots partiets tidvis mycket låga opinionssiffror under mandatperioden, aldrig på allvar verkar ha varit hotat: partiet valde att hålla processen transparent. När de tre kandidaterna utsetts försågs de med särskilda medel för att kunna resa runt i landet och besöka kommunkretsar och

1 Annie Lööf i ett tal på partiets kommundagar 2013: ”våga inte kalla mig hård, kall och nyliberal” (Lööf 2013a), samt på DN Debatt 130111 (Lööf 2013b). Diskussionen om huruvida Centerpartiet (och Annie Lööf själv) har en nyliberal anstrykning har stundom varit het. Idéhistorikern Sven-Eric Liedman förklarade i en uppmärksam debattartikel att det snarast rörde sig om en anarko-kapitalistisk lutning (Liedman 2013), tankar som ytterligare bidrog till den i svensk politik ovanligt animerade (och mediala) debatten under våren 2013 om vad begreppet liberalism kan och bör omfatta.

distrikt där de utfrågades och debatterade med varandra. Alla centerpartister – och även utomstående intresserade – hade därför ovanligt goda möjligheter att bilda sig en egen uppfattning om kandidaterna. En partiledare som utses på det sättet, att jämföras med t.ex. Socialdemokraternas slutna och hemlighetsfulla tillvägagångssätt, ges en god grund att stå på. Det blir svårare att kräva partiledarens avgång när det blåser motvind, om ”alla” fått ta del av processen. Annie Lööf fick också ett mycket tydligt mandat. Det behövdes inte någon omröstning på stämman då endast ett enda distrikt hade förordat en annan kandidat. Det är signifikativt att representanter för detta avvikande distrikt specifikt berömde den öppna process som präglade valet (SR 2011). Partiets egen eftervalsanalys lyfter också upp den positiva betydelsen av den öppna processen och att den (tillsammans med idéprogramprocessen och inrättandet av en regionenhet) förändrade partiets sätt att arbeta (Centerpartiet 2015:36).

UTMEJSLING AV ETT NYTT IDÉPROGRAM

Man kan dock konstatera att partiet i stort missade (eller medvetet undvek) det tillfälle som partiledarprocessen erbjöd att bredare debattera positioneringen mellan olika liberala inriktningar. Det leder oss över till nästa händelse av vikt för den partiinterna arenan och med konsekvenser också för väljararenan: turerna kring det idéprogram som lanserades 2013. Det tidiga underlaget från idéprogramgruppen (som presenterades i december 2012) blev mycket omdiskuterat, och media publicerade ivrigt utvalda brottstycken som t.ex. behandlade månggifte, fri invandring och slopad skolplikt. Partiet föll i opinionen och låg i flera olika mätningar under fyraprocentsspärren. Narrativet blev ett parti i kris, och i media spekulerades det om Lööf skulle kunna sitta kvar fram till valet.

På många sätt blev emellertid debatten kring idéprogrammet en vändning. Lööfs hantering av den akuta krisen uppfattades generellt som resolut och kompetent. Efter djupdykningen i opinionen förbättrades siffrorna långsamt. Viktigare är kanske ändå vad den åtföljande diskussionen gjorde med partiet internt. Idéprogramprocessen gav tillfälle att öppet och frankt debattera var balanspunkten egentligen skulle hamna mellan de olika liberala riktningarna. Förslaget ledde till ett stort engagemang i partiet, på alla nivåer: ”Vi har aldrig haft så mycket folk på kommunkrets möten i modern tid, som efter idéprogramförslaget” (Hatt, intervju). Baksidan var att det också fick en del medlemmar att lämna partiet (Centerpartiet 2015:37; Linander, intervju).²

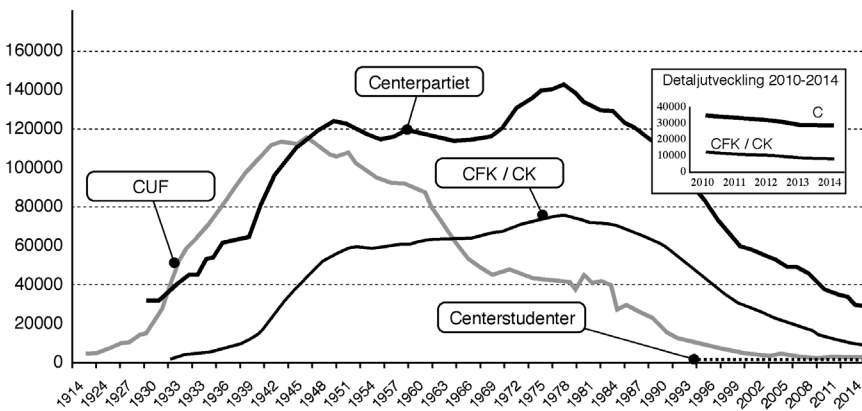
2 Det finns inga exakta siffror på hur många som lämnade partiet p.g.a. missnöje med idéprogramprocessen. Utöver andra orsaker till att medlemmar lämnade partiet skedde också en organisatorisk förändring 2013 som kan ha bidragit till medlemstappet: tidigare var det vanligt med ”lokala påminnelser” (t.ex. genom dörrknackning) om att fortsätta betala medlemsavgift, men nu övergick partiet till centralt administrerade – och mer opersonliga – utskick, vilket kan antas ha påverkat benägenheten att fortsätta sitt partimedlemskap (Linander, intervju).

Det tycks uppenbart att den rensning av luften som detta bidrog till gjorde nytta i det interna partiarbetet. Det slutligen antagna idéprogrammet har inte mötts av några större protester, och det är i dagsläget svårt att skönja intern kritik mot den ideologiska plattform man nu etablerat (vi återkommer dock till idéprogrammet längre fram).

ETT MER TRANSPARENT PARTI

Den ökade öppenheten i partiet är något som valanalysgruppen lyfter fram i sin rapport som en särskild tillgång för Centerpartiet. Ett mer interndemokratiskt parti torde också vara att föredra för medlemmarna, som på så sätt får mer inflytande. Ökad interndemokrati – där öppenhet kan utgöra ett inslag – används också av många politiska partier idag, i syfte att göra sig mer attraktiva i en tid av sjunkande partimedlemskap (Cross & Katz 2013). Centerpartiet har liksom många andra partier i Europa drabbats av fallande medlemstal de senaste decennierna (t.ex. van Biezen & Poguntke 2014), se figur 1. Ett trendbrott skedde under 2014, då partiet ökade sitt medlemsantal för första gången på åtta år. Ökningen skedde framför allt under valrörelsen, men även under en period efter valet (Centerpartiet 2015: 40).

Figur 1. Medlemmar i Centerpartiet och kopplade organisationer 1914–2014

Att öka den partiinterna demokratin går empiriskt på tvärs mot Katz och Mairs (1995) tes om *kartellpartiet*, dvs. att medlemmar efterhand får allt mindre inflytande i partierna, som istället i ökad grad styrs av professionella politiker. Demokratiteoretiker som betonar partiernas konkurrenssituation menar rentav att interndemokrati är förenad med såväl effektivitetsförluster som risk för sårbarhet gentemot konkurrerande partier, en syn som Jan Teorell formulerat på följande sätt: "With decentralized authority structures and free discussion comes the risk of internal dissension" (1999:364). Konkurrensdemokratins ser partiaktivister som mer "extrema" än väljarna, och att ett parti ska ansvara

inför sina medlemmar och inte sina väljare anses lika absurt som att ett företag ska följa sina anställdas önsknings och inte sina konsumenters (Teorell 1999). Utifrån dessa resonemang riskerar således ett mer interndemokratiskt parti att både förlora väljare och att öppna för ökad intern oenighet – och på sikt risk för minskat antal medlemmar om konflikterna inom partiet blir svåra.

Trots exempel på teoretiskt grundat ifrågasättande av ökad interndemokrati är det något allt fler partier väljer att satsa på (Cross & Katz 2013). Det finns även goda teoretiska argument för detta – en del kan härledas från den deliberativa skolan, som särskilt framhåller politiska partiers roll som länk mellan det civila samhället, allmänheten och den politiska sfären (Teorell 1999:373). Det gäller inte minst betydelsen av öppenhet, en grundsten i den deliberativa demokratin (ibid. s. 372). Genom en öppen process har alla möjlighet att bilda sig en uppfattning. I den ideala deliberativa demokratin innebär det att man kan föra fram sina argument och bli lyssnad på, och att deliberationen resulterar i att det bästa argumentet blir det alla kan enas kring. Även i en kontext som inte lever upp till idealsituationen kan en öppen och tillåtande process leda till ökad acceptans för det beslut som sedan fattas, även om det går emot egna önskemål, då beslutet har ”utsatts” för olika perspektiv (Knight & Johnson 1994).³

De intervjuade centerpartisterna ser stora fördelar med partiets ökade öppenhet. Det är emellertid inte alldeles oproblematiskt att plötsligt bli ”Sveriges öppnaste parti” (Centerpartiet 2015:44), vilket framför allt idéprogramprocessen visade. ”Man måste äga processen som parti”, säger Fredrick Federley, men ”i fråga om idéprogrammet blev det istället en mediedriven process” (Federley, intervju). Media kom in som part i processen innan partiet hunnit ha en intern diskussion på egna villkor. Johan Linander framhåller också att media inte hanterade de olika förslagen som just förslag, utan istället presenterade dem som att ”Centerpartiet tycker så här”, och att de alltså redan var fastslagna (Linander, intervju). Det fick partimedlemmar att känna sig överkörda. Öppenheten kom att vändas till något negativt. Att ha högt i tak och ett tillåtande debattklimat är inte heller detsamma som att bortse från betydelsen av att beslut trots allt måste fattas och att det sker i olika partiorgan. Federley påpekar att ”det gäller att balansera. En del tolkar öppenhet som att ’partiet måste göra som jag säger’, men det finns demokratiska spelregler som måste följas, t.ex. partistämmans betydelse, och det blir en clash ibland” (Federley, intervju).

En tredje partiintern aspekt som också uppmärksammas i partiets egen eftervalsanalys är inrättandet av en *regionenhet* som ett led i förberedelserna inför supervalåret. Beslut om detta fattades under våren 2011, dvs. innan Lööfs partiledartid. ”Centerpartiet är ett starkt parti lokalt, samtidigt som antalet ombudsmän minskat. Det tvingar några få att göra mycket, om det alls ska

3 Här kan en tydlig parallell dras till partiledarvalet, och det starka mandat processen gav Annie Lööf (utöver att hon också var den kandidat flest distrikt ville ha).

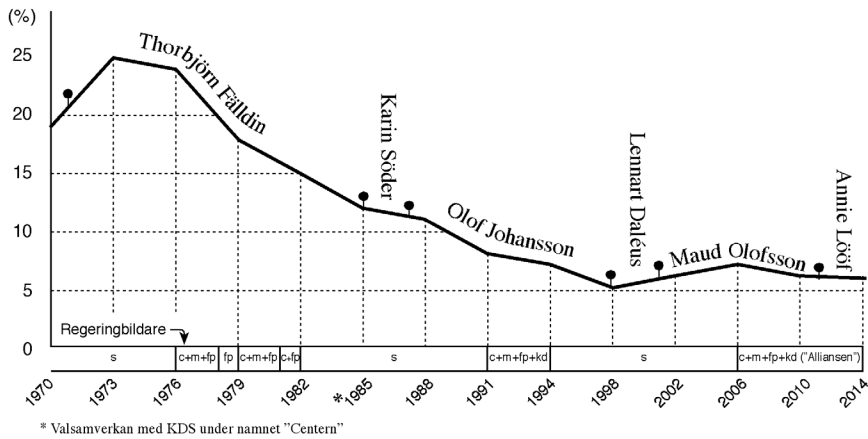
bli gjort” (Hatt, intervju). Regionenheten har stärkt upp och underlättat för främst kretsarna och distrikten. Under valåret arbetade den även med att stötta toppkandidaterna, i synnerhet riksdagslistornas förstanamn (Centerpartiet 2015:38). Anna-Karin Hatt lyfter även fram regionenhetens betydelse för att organisera en samlad valrörelse, något vi återkommer till i nästa avsnitt.

Väljararenan

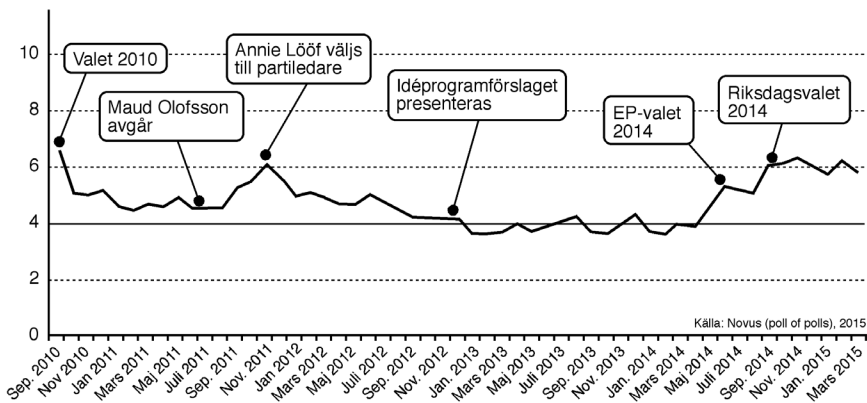
FORTSATT FALLANDE TREND I RIKSDAGSVALEN – BÄTTRE I EUROPAVALET

På väljararenan har det gått sämre än på den partiinterna motsvarigheten. Maud Olofsson fortsätter att vara den ende partiledaren sedan 1973 som tillfälligt förmått att betvinga en lång nedåtgående trend i riksdagsvalen (figur 2). Opinionsen under föregående mandatperiod var också ofta besvärande (figur 3).

Figur 2. Valresultat (riksdagsval) 1970–2014

Figur 3. Opinionsöversikt (poll of polls) september 2010–mars 2015

Som figur 3 visar så genererade partiledarprocessen ett förbättrat opinionsläge innan en lång period av låga siffror tog vid. Inför och under Europaparlamentsvalet förbättrades situationen. Centerpartiet noterade 6,49 procent i valet, en procentenhet bättre än 2009, och det näst bästa resultatet någonsin i dessa val. Särskilt slutskedet av EU-valrörelsen kom att fokusera på ämnen som ligger Centerpartiet nära, och där grisen kom att bli en viktig symbol för såväl djuromsorg (frågan om avklippta grisknorrar) som vad maten vi äter egentligen innehåller (antibiotika i djurhållningen) (Centerpartiet, 2014a). Europaparlamentsvalet gav också förhoppningar om att partiets generellt nedåtgående trend äntligen hade brutits, och med det följde nytt självförtroende inför höstens riksdagsval. ”Det var först i samband med EU-valrörelsen som vi inte längre behövde prata månggifte och annat från idéprogramförslaget, och som väljarna verkligen lyssnade på vår politik”, säger Anna-Karin Hatt (intervju).

STRATEGIER FÖR ATT ÖVERTYGA VÄLJARE

Partiet valde i stor utsträckning att fortsätta den komplementstrategi (Rosén Sundström & Sundström 2010) som påbörjades under Maud Olofssons tid och där det väsentliga var att skapa politiska bryggor mellan land och stad med hjälp av en tydlig profilering mot näringslivsfrågor: företagare finns på båda ställena.⁴ På så sätt har partiet försökt att behålla ”traditionella” väljare (främst på landsbygden) och samtidigt locka nya. Ett tredje sakpolitiskt ben i den här strategin, utöver näringsliv och landsbygd, utgörs av miljöfrågor. Vad gäller att skapa broar mellan land och stad, påpekar intervjupersonerna att partiet ”aldrig haft ambitionen att vara ett geografiskt betingat parti, men traditionellt har haft sina starkaste fästen i mindre orter och på landsbygden” (Hatt, intervju) och ”att inget annat parti behöver motivera sin politik utifrån geografi” (Federley, intervju). Linander slår fast att ”landsbygdsbo” inte är en (enhetlig) identitet, men att partiet däremot vill att man ska kunna bo i hela landet: ”Jag vet inte om det är att bygga broar, men det blir resultatet” (intervju). Både näringspolitik och miljö kan dessutom ses som exempel på frågor där partiets båda liberala riktningar kan hitta gemensamma ideologiska stödjepunkter.

Enligt partiets valplattform, som omfattade samtliga val under 2014, så var de övergripande områdena det ville satsa på *jobb i hela landet* och *resultat för miljön* (Centerpartiet 2014b): härigenom inkorporerades alla tre ”benen” i en enhetlig strategi. Valanalysgruppen lyfter fram Centerpartiets tre huvudfrågor i

4 Paraplybegreppet blev ”Närodlat politik”, mer om det längre fram i detta avsnitt. Genom detta begrepp sammankopplades partiets ideologiskt betingade stöd för subsidiaritetsprincipen, med de miljömedvetna, och säkerligen mest positiva, sentiment som termen ”närodlat” framkallar. Under rubriken ”landsbygd” på partiets hemsida ser vi exempel på hur man binder samman landsbygdsfrågor och näringslivspolitik – dessutom försedd med en miljöpolitisk knorr: ”Landsbygdsperspektivet är grundfundamentet i all vår politik. Människor ska kunna bo och leva i hela landet. För att det ska fungera krävs att det finns jobb. Då måste vi ha en politik som gynnar jobbskapandet i växande företag. Och en miljöpolitik som ger förutsättningar för en hållbar tillväxt” (Centerpartiet 2015b).

valkampanjen – miljö, mat och jobb – där landsbygd fanns med som ett genomgående perspektiv. Partiet lanserade sin politik som ”närodlad”, för att understryka dess decentralistiska hållning, något som också för tankarna till miljö och mat. ”Närodlad politik” var enligt eftervalsanalysen ett framgångsrikt koncept (Centerpartiet 2015: 56), men analysgruppen konstaterade att det måste fyllas med innehåll för att bli meningsfullt för väljarna och att partiet måste koppla an till ”vardagsnära” frågor i högre utsträckning.

VALFRÅGOR UR VÄLJARPERSPEKTIVET

Vad tyckte då väljarna om Centerpartiets huvudfrågor, och vilka röstade på partiet? Enligt den egna eftervalsanalysen var det stor skillnad mellan Centerpartiets väljare och väljarna i stort i riksdagsvalet 2014. Miljö/klimat var den viktigaste frågan för Centerpartiets väljare (45 procent), medan det hamnade långt ner på listan för väljarna överlag (där 11 procent tyckte den var viktigast) (Centerpartiet 2015:30).⁵ Även företagande/näringspolitik var viktigt för Centerväljarna, 43 procent, att jämföra med 11 procent för hela väljarkollektivet. Eftervalsanalysen konstaterar att Centerpartiets profilfrågor inte fick så stort genomslag i valrörelsen (ibid.), en betydelsefull skillnad jämfört med Europaparlamentsvalet (framför allt vad gällde miljö och matkvalitet, EU-Valu 2014). Riksdagsvalets stora frågor, skola och sjukvård, var lägre prioriterade av Centerpartiets väljare än av väljarna i stort.

I SVT:s vallokalsundersökning ansågs Centerpartiet ha den näst bästa miljöpolitiken av väljarna, med 20,6 procent (Oleskog Tryggvason 2014). Miljöpartiet var dock en ohotad segrare med 39,2 procent. I det sammanhanget är det intressant att notera att valanalysgruppen nämner att ett annat av de koncept som Centerpartiet använde för att lansera sin politik, *Ett hållbart val*, av många väljare förknippades med Miljöpartiet och på så sätt var negativt för Centerpartiet. I övriga sakfrågeområden som undersökningen tog upp fick Centerpartiet låga siffror: jämställdhet var partiets näst bästa, med 6,2 procent (Oleskog Tryggvason 2014). Landsbygdsfrågor/jordbruk och näringsliv fanns emellertid inte med bland de uppräknade sakfrågorna.

Tidigare har Centerpartiet förknippats med avsaknad av en tydlig profil (Holmberg & Oscarsson 2008:225 om väljarna och profilfrågor). 2010 års eftervalsanalys, som leddes av Annie Löf, slog fast att Centerns varumärke behövde bli tydligare och att partiet led av avstannad förnyelse. Idéprogramprocessen var ett försök att åtgärda detta problem. I eftervalsanalysen 2014 står det att varumärket har stärkts (2015:41). Analysen bygger på partiets kontinuerliga målgruppsundersökningar, som visar att allt fler förknippar Centerpartiet med något positivt (Linander, intervju).⁶

5 Detta bygger på Novus eftervalsundersökning, där de tillfrågade fick uppge högst tre prioriterade politikområden (Centerpartiet 2015:31).

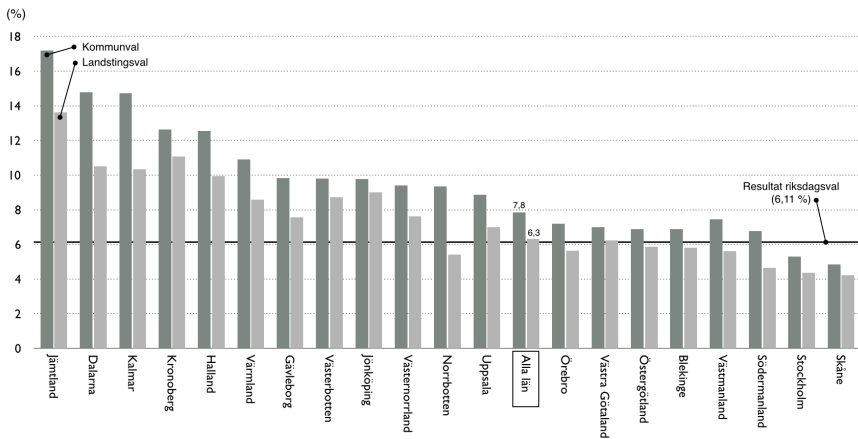
6 Data från valet 2014 om vad väljarna ansåg om partiernas profilfrågor kommer att presenteras i en publikation från SOM-institutet i början av 2016. Då ges ett riktmärke om Centerpartiet också uppfattas som tydligare av väljarna överlag.

KOMMUN- OCH LANDSTINGSVAL: EN SOVANDE VÄLJARRESERV PÅ RIKSPLANET?

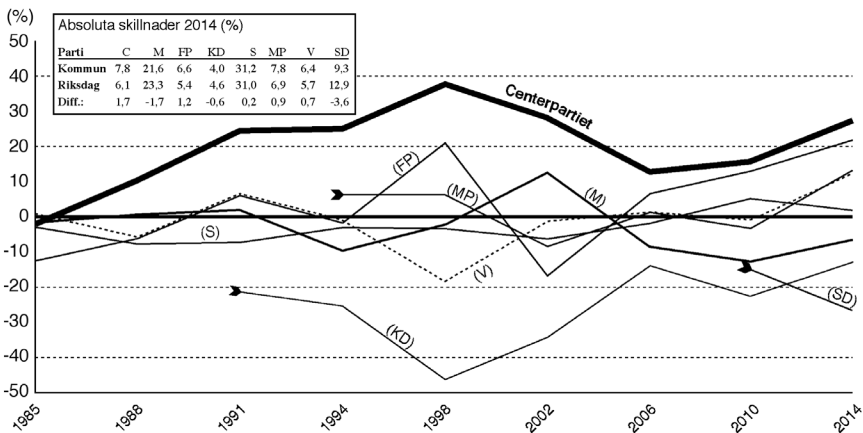
Centerpartiet fortsätter en lång trend att överlag locka fler väljare i kommuner och landsting/regioner än i riksdagsvalet (figur 4).

Figur 4. Valresultat i kommuner och landsting/regioner 2014 (procent)

Väger man in partiets storlek så är vikten av detta överskott inte föraktlig. Skulle alla som röstar på Centerpartiet i kommunvalet också göra det i riksdagsvalet, så skulle partiet växa 1,7 procent (och på så vis alltså bli nästan 30 procent större än det är idag, se figur 5).

Figur 5. Storleksskillnader mellan riksdagspartierna och "kommunpartierna" sett över hela riket 1985–2014 (procent kommunala röster delat med procent riksdagsröster)

VALKAMPANJEN

Att partiet på många håll är ett lokalt starkt parti, och dessutom har decentralisering som en viktig princip, har tidigare medfört att det från och till agerat på olika sätt i olika kontexter. Det har medfört att det ibland betonat olika frågor i valkampanjerna på kommunal, landstings- och riksnivå, vilket resulterat i viss spretighet (Hatt och Linander, intervjuer). Här spelade *regionenheten* en positiv roll 2014, då den bidrog till att hålla samman valkampanjernas budskap. Johan Linander understryker vikten av detta: "För att nå väljarna måste vi ha ett sammanhållet budskap. Det har Socialdemokraterna och Moderaterna varit mycket duktigare på" (intervju). Han anser att det också är möjligt att idédebatten ledde till en större sammanhållning i valkampanjen 2014.

Centerpartiet är ett parti med god ekonomi sedan försäljningen av *Centertidningar* 2005, vilken inbringade 1,8 miljarder kronor (Rosén Sundström & Sundström 2010). Partiet hade därför inga problem att matcha de stora partierna vad gällde satsningar på kampanjmaterial. Slutnotan för supervalåret blev ca 70 miljoner kronor (Centerpartiet 2015:52), och bland satsningarna märktes bl.a. reklamfilmer samt särskilda kampanjer på centralstationerna i landets tre största städer. Partiets mediestrategi var "bred och stor", som partiet beskriver det, och med tanke på att väljarna bestämmer sig allt senare såg det till att satsa särskilt mycket på de sista två veckorna innan valet (Centerpartiet 2015:58). En majoritet av Centerpartiets väljare bestämde sig också för att rösta på partiet under den sista veckan (Centerpartiet 2015:29). Enligt valanalysgruppens rapport var Annie Lööf en stor tillgång för partiet och den partiledare som enligt Novus eftervalsundersökning fick bäst betyg av alla partiledare.

Den parlamentariska arenan

EN "ALLIANSSKATT"?

I två mandatperioder har Centerpartiet ingått i regeringsunderlaget som en del av Alliansen. I partiets egna valanalyser efter såväl 2010 som 2014 års val slår analysgrupperna fast att regerandet har varit kostsamt på väljararenan. Regeringsinnehav har överlag blivit mer kostsamt över tid: väljarna har blivit rörligare och söker i ökad utsträckning förnyelse samt är snabbare att "straffa" sittande regering (Müller & Ström 2006). Små partier i regeringskoalition framhålls ofta som särskilt utsatta, då de också har en tendens att hamna i skuggan av det eller de dominerande partierna (t.ex. Miller & Curtin 2011).

Centerpartiets valanalys drar slutsatsen att partiet inte tagit sig ur Alliansskuggan "på det sätt vi skulle ha behövt", men att "Centerpartiet tycks ha klarat sig bättre än de andra partierna i Alliansen" (2015:44). Moderaternas dåliga val 2014 och det faktum att Centerpartiet blev näst störst av Allianspartierna är en skillnad, och en relativ framgång, jämfört med valet 2010. En

förklaring till varför det är svårt för ett litet parti att växla ut regeringsinnehav i ökade röstetal som Johan Linander tar upp, är att ”det blir svårare att synas i det allmänna positiva, medan specialministrarna får stå till svars för det mindre positiva” (intervju). För Centerpartiet var detta särskilt notabelt under mandatperioden 2006–2010, då Maud Olofsson i egenskap av näringsminister hamnade i rampljuset under de dystra turerna kring Saabs nedläggning samt Vattenfall-/Nuonaffären. Den senare levde också kvar – och exploderade – under mandatperioden 2010–2014, då Annie Lööf tagit över rodret för näringsdepartementet.

Ett annat problem kopplat till regeringsinnehavet är att nyhetens behag med Alliansen avtog under mandatperioden 2010–2014. Annie Lööf tog initiativ till en förnyelse av Allianssamarbetet, ”Alliansen 2.0”, i samband med sitt tal i Almedalen 2012, då hon bjöd in sina Allianskolleger till ett möte i föräldrahemmet i Maramö. Det lite oväntade initiativet möttes initialt av tystnad av övriga Allianspartiledare, men mötet kom så småningom till stånd, dock utan att lämna några större avtryck efter sig i opinionen.

När det gäller Centerpartiets aktivitet i riksdagen visar Katarina Barrlings studier av riksdagsgruppernas arbete både skillnader och likheter över tid. Barrlings studier fokuserar på om partiernas riksdagsgrupper prioriterar ideologisk konsekvens eller pragmatism, där det senare definieras som huruvida ”ett politiskt förslag anses praktiskt genomförbart, inte i vad mån förslaget skulle vara en nödvändig konsekvens av en övergripande värdering” (Barrling 2013). Under en tidigare undersökt period, 1998–2002, var Centerpartiet ”det parti som tydligast framhöll pragmatismen som ideal” (ibid.). Som Barrling framhåller är det särskilt intressant då partiet vid den tiden hade varit i opposition under största delen av sin parlamentariska historia: ”Ett parti som befinner sig i opposition har ett betydligt större utrymme att utveckla ideologisk konsekvens än ett regeringsparti som behöver nå majoritet för att kunna regera” (ibid.). Den senare undersökningsperioden, 2010–2014, visar att pragmatismen lever kvar i partiet (Barrling, kommande) – vilket kan ses som mer ”logiskt” i regeringsställning, dessutom som en del av en koalition.

Partiets väl grundade pragmatiska inställning har sannolikt utgjort en tillgång för Allianssamarbetet (och är en anledning varför det alls kom till stånd). När Anna-Karin Hatt beskriver hur partiet påverkat politiken under tiden i regeringsställning, säger hon:

Vi har ju påverkat i väldigt många frågor, det är inte alltid väljarna ser det. Vi påverkade ofta i högre grad än vad vårt väljarunderlag låg till grund för. Samarbetet byggde inte på procent, utan på idéer. Centern är ett kreativt och pragmatiskt parti, vilket gav möjlighet att påverka mer än väljarstödet visar (intervju).

Medan pragmatismen alltså lever vidare, så visar Barrlings studier på något annat som förändrats i riksdagsgruppens arbete under den senaste mandatperioden: riksdagsledamöter med ett längre tidsperspektiv (10–15 år) anser att det blivit mer utrymme för diskussion i deliberativ anda. Gruppen söker helst kompromiss, snarare än voterar, när det finns olika åsikter (Barrling, kommande). Det ligger i linje med partiets ökade interndemokrati och öppnare hållning i övrigt, i dess interna organisatoriska arbete, som vi behandlat ovan.

Partiets ideologiska positionering och plats i partisystemet

Det är tydligt att partiets tidigare vacklande och pragmatiska hållning mellan höger och vänster har upphört. Centerpartiet är numera tydligt förankrat inom det borgerliga blocket (se även Rosén Sundström & Sundström 2010). Centerpartiets ideologiska förflyttning började redan under Lennart Daléus men skedde framför allt under Maud Olofssons partiledarskap. Partiet tog 2001 fram ett idéprogram, *Västerviksprogrammet*, som inte är markerat annorlunda jämfört med det idéprogram som antogs 2013. Barrling, som jämfört det mer ”radikala” idéprogramförslaget från 2012 med *Västerviksprogrammet*, menar att inte ens detta (dvs. förslaget) skilde sig så mycket från det tidigare idéprogrammet. Den stora skillnaden var att programmet från 2001 formulerades i abstrakta termer, medan man i idéprogramförslaget 2012 drog ut praktiska konsekvenser (Barrling 2013) – det var ofta dessa som kom att intressera medierna. En del av de förslag som gick längst i den frihetliga riktningen slipades sedan bort innan det nya idéprogrammet antogs 2013. Resultatet blev en ny kompromiss mellan de två liberala riktningar som numera präglar partiets ideologiska position.

I partiets material inför valåret 2014 finns två utmärkande drag, sett till ideologi och hur partiet vill placera in sig självt i partisystemet: för det första att Centerpartiet vilar på såväl frihetlig som social liberalism, och för det andra ett tydligt avståndstagande till ”vänsterpolitik”. I valplattformen för supervalåret beskriver partiet sin liberalism som både social och frihetlig (Centerpartiet 2014b: 9). Även om partiet har medlemmar som känner sig mer hemma i den ena eller andra liberala riktningen, är den bild partiet förmedlar således snarast ”både och”. Intervjupersonerna är samstämmiga i sin syn på att det ser likadant ut på de tre arenorna. Federley uttrycker det som att partiets agerande måste präglas av ”en enhetlig profil och gemensam värdegrund, och det måste man ha annars blir det otydligt, och det avskyr väljarna” (intervju).

Vad gäller det andra utmärkande draget, att markera avstånd från och opposition mot vänsterpolitik, görs detta mycket tydligt i både valplattformen och valmanifestet. I den förstnämnda framställs riksdagsvalet som ett val mellan att ”fortsätta utveckla reformer för att möta kommande stora utmaningar

för jobben, miljön, självbestämmandet och utveckling i hela landet, eller att gå tillbaka till en övertro på gammaldags centralistiska vänstermetoder” (Centerpartiet 2014b:7). I båda texterna går Centerpartiet igenom de prioriterade frågorna (vilket är mest konkret utvecklat i valmanifestet), och avslutar med vad vänsterpartierna anses stå för – i valmanifestet med formuleringen ”Vi tar strid mot vänsterpolitiken för att...” (Centerpartiet 2014c).

Sammanfattningsvis är Centerpartiet ett numera tydligt borgerligt profilerat parti, vilket också visades efter valet när Annie Lööf, sedan Fredrik Reinfeldt på valnatten deklarerat sin avsikt att avgå, tog på sig rollen som Alliansens starkaste kritiker av den rödgröna regeringen. Det finns även ett mycket starkt stöd inom partiet för fortsatt Allianssamarbete, både enligt eftervalsanalysen och intervjupersonerna.

Valet 2014 – och bortom det

Centerpartiet lyckades, efter stormarna kring idéprogrammet, internt samla sig och gå starkt in i valrörelsen. På övriga två arenor var problemen större: resultatet i riksdagsvalet var partiets tredje sämsta, trots att det bl.a. bättre än tidigare lyckades samordna sin kampanj på de olika nivåerna (riksdag, landsting, kommuner) och på så sätt kunde presentera ett mer enhetligt budskap för väljarna. De frågor partiet främst satsade på i valrörelsen (miljö, mat och jobb) tillhörde dock inte de som låg högst på agendan för många väljare, så som skola och sjukvård. Utebliven framgång på väljarenan innebar också att partiets parlamentariska inflytande minskade, och tillsammans med övriga Allianspartiers svaga val att regeringsmakten förlorades.

Det finns dock, förlustvalet till trots, anledningar till centerpartistisk optimism – något som också tycks genomsyra partiet efter valet. Partiet nådde sin opinionsmässiga ”formtopp” först efter valet. Även om det sedan dess har sjunkit tillbaka något i opinionsmätningarna så ser Centerpartiet ut att ha lämnat lindansen på fyraprocentnivån som kännetecknade en stor del av förra mandatperioden. Dessutom kunde partiet glädja sig åt att andelen stödröster minskade mellan valen. 2010 utgjorde stödröster hela 30 procent av väljarunderlaget, 2014 hade den siffran sjunkit till 10 procent (Centerpartiet 2015:31f). Det innebär att fler väljare hade partiet som sin första preferens i det senaste valet, och att en organisk tillväxt skett trots att det faktiska valresultatet var sämre än 2010. Partiet fick också ett trendbrott i de sjunkande medlemssiffrorna under 2014: ökningen skedde framför allt under valrörelsen, men även ett tag efter valet (Centerpartiet 2015:40). Därtill ökade, som vi sett, väljarunderlaget i de subnationella valen, liksom i EU-valet.

Den öppenhet som partiet har infört i sitt arbete erbjuder såväl möjligheter som utmaningar framöver. Erfarenheterna av idéprogramförslaget innebär att partiet ”tvingats” att bli något mer slutet igen (Linander, intervju), t.ex.

i partiets pågående arbete med att se över olika politikområden, där arbetsgrupper tar fram förslag som sedan presenteras för partistyrelsen, en process som alltså inte är lika öppen och inkluderande som när idéprogrammet debatterades. Samtidigt är öppenheten en styrka, som partiet vill värna om (Centerpartiet 2015; intervjuer).

Tiden i opposition erbjuder möjligheter till skarpare profilering: Allianspartierna har deklarerat att de kommer att arbeta med mer egna initiativ (Tobé m.fl. 2015). Centerpartiet som gick igenom en hård ideologisk debatt under arbetet med det nya idéprogrammet verkar ha landat i en kompromiss som har starkt internt stöd vilket kan ge partiet arbetsro framöver. En strategisk fråga som partiet har att grunna över är hur man kan få en ökande andel av den relativt sett starka kommunalvalsbasen (figur 5) att överväga att rösta centerpartistiskt även i kommande riksdagsval.

För Centerpartiet kan det uteblivna extra valet, som Stefan Löfven hade annonserat skulle utlysas den 29 december men som avblåstes genom Decemberöverenskommelsen (DÖ), ha varit en missad chans att ytterligare flytta fram sina positioner, både inom Alliansen och i svensk politik i stort. Ledarbytet inom Moderaterna öppnade för Löf för att temporärt axla manteln som Alliansens främsta talesperson under månaderna fram till DÖ. Partiet var väl rustat för att på nytt möta väljarna i en valkampanj både opinionsmässigt (se ovan) och ekonomiskt.

Partiets goda ekonomi innebär att det inte skulle ha några som helst problem att mäktas med en ny valkampanj i samma storleksordning som den 2014. Fredrick Federley beskriver att partiet redan hade hunnit satsa 3 miljoner kronor på den nya kampanjen när det extra valet avblåstes (intervju). Detta visar också att Centerpartiet, och Annie Löf, verkligen menade allvar med olika uttalanden om att det extra valet välkomnades.

Avslutningsvis så har flera partier att oroa sig över potentiell väljarflykt till Sverigedemokraterna. Centerpartiet har konsekvent markerat hårt mot SD – Annie Löf har förklarat att hennes parti ska vara Sverigedemokraternas motpol (Svenska Dagbladet/TT 2013) – och har därtill en öppet redovisad invandringsvänlig politik. Detta minimerar sannolikt risken för påtagliga framtida väljarströmmar i den riktningen.

Referenser

- Barrling, Katarina, 2013. "Om liberalism, pragmatism och ett centerpartistiskt idéprogram", *Politologerna*, 23/1, tillgänglig på <https://politologerna.wordpress.com/2013/01/23/om-liberalism-pragmatism-och-ett-centerpartistiskt-ideprogram/>, citerad 30/3 2015.
- Barrling, Katarina, kommande. "Party culture and cartelization" (preliminär titel) i Hagevi, Magnus & Henrik Enroth (red.), *Cartelization, Convergence, or Increasing Similarities? Lessons from Parliamentary Parties*.

- Bergström K-G, 2011. "Kampen om C har börjat", *Expressen*, 20/7, tillgänglig på <http://www.expressen.se/kronikorer/k-g-bergstrom/k-g-bergstrom-kampen-om-c-har-borjat/> citerad 9/4 2015.
- Centerpartiet, 2010. "I skuggan av Alliansens framgång – nystart för de gröna liberalerna". Kortversion. Rapport, Centerpartiets valanalys 2010, tillgänglig på <https://www3.centerpartiet.se/Documents/valanalys/valanalys-kortversion.pdf>, citerad 11/3 2015.
- Centerpartiet, 2014a. "Konsumenterna är en stor maktfaktor i grisfrågan", 20/5, tillgänglig på <https://www.centerpartiet.se/2014/05/20/konsumenterna-stor-maktfaktor-grisfragan/>, citerad 3/4 2015.
- Centerpartiet, 2014b. "Närodlat politik. Valplattform för Centerpartiet 2014", tillgänglig på <http://www3.centerpartiet.se/PageFiles/46539/Valplattform%20för%20Centerpartiet%202014.pdf>, citerad 11/3 2015.
- Centerpartiet, 2014c. Valmanifest 2014: "Sverige behöver närodlat politik", tillgänglig på <http://www.centerpartiet.se/wp-content/uploads/2014/08/Valmanifest-2014.pdf>, citerad 27/2 2015.
- Centerpartiet, 2015a. "Närodlat politik – på väg mot 2018". *Rapport från Centerpartiets valanalysgrupp*.
- Centerpartiet, 2015b. Tillgängligt på <https://www.centerpartiet.se/var-politik/alla-fragor/landsbygd/>, citerad 29/4 2015.
- Cross, William & Katz, Richard (red.), 2013. *The Challenges of Intra-Party Democracy*. Oxford: Oxford University Press. (E-bok, Oxford Scholarship Online.)
- EU-Valu, 2014. Tillgänglig på http://www.svt.se/nyheter/val2014/article2075079.svt/binary/ValuResultat_EUval_PK_resultat_v01.pdf, citerad 4/4 2015.
- Hatt, Anna-Karin, 2011. "Centern står för en varm och grön socialliberalism", *DN Debatt* 4/4, tillgänglig på <http://www.dn.se/debatt/centern-star-for-en-varm-och-gron-socialliberalism/>, citerad 12/3 2015.
- Jonsson, Anders W., 2011. "Socialliberal, nyliberal, grön liberal eller bara liberal?", 3/8, tillgänglig på <http://anderswjonsson.se/2011/08/03/socialliberal-nyliberal-gron-liberal-eller-bara-liberal/>, citerad 12/3 2015.
- Katz, Richard. & Mair, Peter, 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics* 1, s 5–28.
- Knight, Jack & Johnson, James, 1994. "Aggregation and Deliberation: On the Possibility of Democratic Legitimacy", *Political Theory* 22: s 277–296.
- Liedman, Sven-Eric, 2013. "Centern måste hålla frihetsmyten vid liv", *Expressen*, 11/1, tillgänglig på <http://www.expressen.se/debatt/centern-maste-halla-frihetsmyten-vid-liv>, citerad 23/3 2015.
- Lööf, Annie, 2013a. Tal på kommundagarna, tillgänglig på <http://www.centerpartiet.se/annies-tal/kommundagarna-2013/>, citerad 23/3 2015.
- Lööf, Annie, 2013b. "Vi är inga nyliberaler, utan ett folkrörelseparti". *DN Debatt* 11/1, tillgänglig på <http://www.dn.se/debatt/vi-ar-inga-nyliberaler-utan-ett-folkrörelseparti/>, citerad 23/3 2015.
- Miller, Raymond & Curtin, Jennifer, 2011. "Counting the costs of coalition: The case of New Zealand's small parties", *Political Science* 63:1, s 106–125.
- Müller, Wolfgang & Strøm, Kaare, 2003. *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Nilsson, Torbjörn, 2011. "Ingen vanlig Johansson", *Fokus*, 22/6.

- Oleskog Tryggvason, Per, 2014. "Vikten av vikter: Sammanställning av viktade resultat från SVTs vallokalsundersökning 2014". Rapport 2014:13. Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, tillgänglig på http://www.valforskning.pol.gu.se/digitalAssets/1501/1501335_vikten_av_vikter_rapport13_v141031.pdf
- Rosén Sundström, Malena & Sundström, Mikael, 2010. "Ett smalare men vassare Centerparti?", *Statsvetenskaplig tidskrift*, 112:2, s 189–202.
- Sjöblom, Gunnar, 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- SR, 2011. "Applåder när Löf valdes till ny C-ledare", tillgänglig på <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4711421>, citerad 27/2 2015.
- SR, 2013. "Annie Löf lovar ett tydligare Centerparti", tillgänglig på <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4713564>, citerad 23/3 2015.
- SVT, 2011. "Annie Löf – mera M än C?", tillgänglig på <http://www.svt.se/nyheter/sverige/annie-loof-mera-m-an-c>, citerad 12/3 2015.
- Svenska Dagbladet/TT, 2013. "Kaxig Löf omvald av Centern", 19/9, tillgänglig på http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kaxig-loof-omvald-av-centern_8533980.svd, citerad 29/4 2015.
- Teorell, Jan, 1999. "A Deliberative Defence of Intra-Party Democracy", *Party Politics*, 5:3, s 363–382.
- Tobé, Tomas, Arthursson, Michael, Arnholm, Maria & Anckarberg, Acko, 2015. "Vi kommer att lägga fram fyra skilda budgetmotioner", *DN Debatt*, 8/4.
- van Biezen, Ingrid & Poguntke, Thomas, 2014. "The decline of membership-based politics", *Party Politics*, 20:2, s 205–216.

Intervjupersoner

Fredrick Federley (Europaparlamentariker, partistyrelseledamot) 150317

Anna-Karin Hatt (andre vice partiordförande) 150401

Johan Linander (valanalysgruppens ordförande) 150325